

LA SOCIETAT CATALANA EN EL CONJUNT DE LES CULTURES I DELS POBLES D'EUROPA: INFLUÈNCIES I APORTACIONS

Ramon SUGRANYES DE FRANCH

El tema que m'ha estat assenyalat per a aquesta comunicació és apassionant. Hom podria dedicar-li tot un llibre i encara es quedaria curt. Ara i ací, hauré de limitar-me a situar amb quatre pinzellades, d'una banda, les influències a què ha estat i està sotmesa la societat catalana i, de l'altra, les aportacions que tanmateix està en mesura de fer a la cultura dels altres pobles. Restant sempre el tema del nostre Congrés el punt de referència: L'Església catalana actual i la seva tasca evangelitzadora.

La meva afirmació de base és que, culturalment, Catalunya és Europa. I ho ha estat sempre en la seva història. Perquè Catalunya és un espai obert, un lloc de convergència de cultures diverses, en intercanvis vivificants, que han quallat en un poble de personalitat ben perfilada i d'una originalitat desbordant.

Una ràpida passejada a través dels segles ho demostra a bastament. ¿Qui no recorda els grecs a Empúries i a Roses, els romans a Tarraco i a Barcino? I amb la romanització, tan intensa ací com a la Provença i àdhuc a Itàlia, la cristianització, fonament incommovible de la nostra cultura, com ho han recordat els nostres bisbes en *Les arrels cristianes de Catalunya*. A l'edat mitjana, Catalunya neix com una «Marca» de l'Imperi carolingi. I quan s'afirma la seva personalitat política, crea un art romànic ben propi seu, per bé que entroncat amb el de la Llombardia i fins i tot amb Bizanci. Fou l'època dels trobadors, que donà l'escut de les quatre barres a tot el comtat de Provença, en una societat feudal, de model europeu.

Després, els reis catalans de la Corona d'Aragó crearen una veritable «thalassocràcia» entorn del Mediterrani, de la qual nasqué un monument jurídic impressionant, el *Llibre del Consolat de mar*, que va regir el dret marítim internacional durant segles. I nasqueren els «catalans universals» d'aquells temps: un jurista com Ramon de Penyafort, l'autor de les *Decretals*; un missioner d'esperit enciclopèdic com Ramon Llull; un Arnau de Vilanova i tants altres,

homes de seny, de justícia i de moderació. I més tard, els papes de la família Borja -per bé que no fossin pas els més assenyats!

Mentrestant, d'Itàlia ens venia la pintura de Ferrer Bassa al Monestir de Pedralbes, la dels germans Serra i la de Borrassà. I en literatura, Bernat Metge traduí el Petrarca en 1388, tretze anys després de la mort del poeta; els monjos de Sant Cugat, el *Decameró* -que no és ben bé una literatura monàstica...- i Andreu Febrer, l'any 1429, féu la primera traducció de la *Divina Comèdia* a una llengua vulgar, en vers. De França ens vingué el món cavalleresc, i nosaltres oferirem al món el *Tirant lo Blanc*, «el mejor libro del mundo», segons Cervantes, que hi entenia força.

En el segle XVI, fou un català, Joan Boscà i Almogàver, qui introduí la mètrica italiana a la poesia castellana. I un home de mar català, Lluís de Requesens, conduí la darrera «creuada» proclamada oficialment a la victòria naval de Lepant contra els turcs (1571). A mitjans del segle XVII encara, un episodi que hauria pogut restar com una revolta local, un motí de pagesos malmenats per la soldadesca castellana, el «Corpus de Sang», significà per a Pau Claris i els homes de la Generalitat de 1640 l'entrada de Catalunya a la guerra dels Trenta Anys -la primera de les grans conflagracions europees, ai las.

La Renaixença catalana, al segle XIX, no hauria estat possible sense l'eufòria econòmica de les darreries del segle XVIII. I el romanticisme català, vingut directament d'Europa, amb la redescoberta de la grandesa catalana a l'edat mitjana, no representà un retorn nostàlgic al passat, sinó un llançar-se endavant de la burgesia industrial i comercial. No és pas per atzar que la revista que donà el to cultural a la Barcelona romàntica s'intulà *El Vapor!*

La Catalunya contemporània s'estrena amb el modernisme, avui altra vegada tan de moda. I els anys de la febre d'or, de l'Exposició universal de 1888 i els que segueixen constitueixen el moment més intensament europeu de la nostra història cultural. L'idealisme germànic, neo-romàntic, somniador i proteiforme trobà a Catalunya una acollida entusiasta, moderada tanmateix pel realisme i l'equilibri mediterrani del nostre seny tradicional. Wagner, Ibsen, Nietzsche eren lectures familiars dels nostres pares. El Maragall de la «paraula viva» és contemporani de Bergson, de Freud i de Husserl i ha viscut les mateixes inquietuds que ells, temperades per l'ideal d'harmonia de Goethe i pel seu cristianisme essencial que li fa pregar «sigui'm la mort una major naixença». Tot això correspon a l'esclat d'una societat burgesa en plena expansió, rica, emprenedora i ja travessada pels ferments revolucionaris -igualmente d'origen europeu.

Els homes del modernisme prepararen el terreny als catalans universals d'avui dia: Gaudí, Picasso, Miró i Dalí, en les arts plàstiques, de la mateixa manera que Granados i Albèñiz prepararen el de Pau Casals. Més a prop nostre, els poetes noucentistes, com Carles Riba i Marià Manent no dissimulen el seu deute envers la poesia anglesa. Ni els avantguardistes envers Marinetti i els italians, o bé envers el surrealisme parisenc dels anys 1920-1930.

Quant al pensament cristià, els anys que van de 1915, l'any del Congrés litúrgic a Montserrat, fins al daltabaix del 1936, són anys d'una gran riquesa a Catalunya, amb el catolicisme «il·lustrat» de pensadors de gran volada, com el meu mestre Carles Cardó, o el Pare Miquel d'Esplugues -i Mossèn Higiní Anglès i Mossèn Manuells Trens i tants altres. Tots ells eren homes de formació europea, per raons d'estudis o per afinitats autodidactes, addictes al personalisme de Maritain i de Mounier. Entre els laics del mateix tarannà, no puc deixar d'esmentar els homes de *El Matí*, en la seva primera època, com Josep M. Capdevila o Maurici Serrahima, tan afeccionat a Chesterton.

Després de la guerra incivil, el llibre recent d'en Josep M. Piñol, *El nacional-catolicisme a Catalunya i la resistència* -caldría afegir «cristiana»-, fa un recompte detallat de totes les empreses culturals que introduïren a Catalunya un cristianisme obert i renovador, amb la veritable epopeia de les «editorials impossibles», com Estela i Nova Terra, que van traduir tota la producció més important del pensament catòlic que conduí l'església a l'esclat renovador, a l'autèntica renaixença eclesial que fou el Concili Vaticà II.

I actualment, ¿quina és la situació? Jo diria que els seixanta anys de cristianisme renovador -que van del 1930 al 1990- han deixat una marca inconfusible en els capteniments de la part més selecte dels cristians de Catalunya. Una minoria, però, em temo, en el conjunt de la societat catalana. No voldria ésser pessimista, però crec que de cara a la tasca evangelitzadora de l'Església, que és el tema essencial d'aquest Congrés, cal ésser realistes i partir del fet de la laïcització -per no dir de la descristianització- creixent de la nostra societat. Ací és on es manifesta la influència més marcant i més poderosa que rebem del món que ens envolta.

Això no vol pas dir que en el món europeu actual no hi hagi valors comuns i molt positius. De fet, són valors socials d'arrel cristiana: l'empremta de vint segles de cristianisme no s'esborra ni tan sols amb un refús deliberat. Entre aquests valors, avui dia comuns a Europa, poso en primer lloc el respecte de la persona humana, amb les exigències complementàries de la llibertat i de la democràcia. Són els valors que més ens estimem a Catalunya.

Però àdhuc quan es tracta de valors que semblen unànimament acceptats, cal posar-hi alguns bemolls: anys de benestar -potser caldría dir segles- han creat als països industrialitzats un clima hedonístic. De fet, el respecte de la persona ha esdevingut un ferotge individualisme en la recerca de la pròpia satisfacció, que condueix al consumisme esbojarrat i sempre insatisfet d'una bona part de la nostra societat; el sentit de la llibertat ha passat a ésser el desig de menar cadascú la vida que li plau: ésser lliure, en la consciència actual, filla dels existencialismes, és sentir-se l'amo d'un mateix, contra tota disciplina exterior i tot lligam d'autoritat, és l'«anomia», el viure com si la llei no existís. En lloc de cercar el sentit de la vida en el destí final que ens promet la fe cristiana i en les estructures

familiars tradicionals, hom cerca en si mateix la raó d'ésser i l'«ego» és el sol element estructurador de la personalitat.

La democràcia és, certament, avui dia l'únic règim polític imaginable entre nosaltres. Però la democràcia, arreu d'Europa, traeix una certa fatiga i ensopega amb la corrupció, que engendra la desconfiança envers l'Estat i les seves institucions. L'exemple actual d'Itàlia ens ve immediatament a l'esperit. I s'hi acaba d'afegir el suïcidi de Pierre Bérégovoy a França o la caiguda del líder social-demòcrata alemany Engelholm, sota acusacions, veres o falses, de corrupció. És l'extrema dreta qui es beneficia del malestar polític així generalitzat.

Ara que, en economia, estan de moda les privatitzacions, fins els valors religiosos pròpiament dits es privatitzen. Anàloga a la desconfiança envers l'Estat, s'ha anat generalitzant una desconfiança envers l'Església institucional. Fenomen molt important del nostre temps i que no és pas exclusiu de l'Església catòlica. L'Església protestant, amb ministres casats i ben retribuïts, sense cap autoritat que hom pugui titllar d'inquisitorial, coneix una crisi de vocacions semblant a la de la clerecia catòlica. I els germans jueus es preocupen igualment de com aturar la desafecció creixent dels joves jueus de la diàspora envers la pràctica religiosa a la sinagoga...

Enfront d'aquesta onada, per dir-ho grollerament, de materialisme, en el món de la ciència actual podem observar, sortosament, una actitud contrària: la ciència del món creat s'obre a la transcendència. La matèria i l'energia, com més s'estudien, menys s'expliquen per elles mateixes. Avui dia són ja ben nombrosos els científics que no tenen por de declarar que llur ciència no els dona l'explicació darrera i han de recórrer a una hipòtesi transcendent, més enllà de les possibilitats d'observació. La raó humana, amb instruments cada cop més perfeccionats, descobreix els secrets més recòndits del món infinitament petit i de l'univers infinitament gran. Inventa els mitjans per a dominar la naturalesa. Però està insegura pel que respecta als orígens i als fins. És per aquest motiu que el perill que ens sotja és el de la irracionalitat, puix que la raó tota sola ha de declarar-se incapaç de resoldre els problemes fonamentals de l'home i de cada home en particular. És per això, potser, que veiem sorgir tantes manifestacions de religiositat degradada: les sectes que proliferen, la passió pels horòscops i un llarg etcètera.

I resta per esmentar una influència que pesa abassegadorament damunt la societat catalana, com damunt de totes les societats del món, i és la influència nord-americana, l'«American Way of life», des dels esports al cinema de la violència, des dels vestits fins a la manera de beure coca-cola i de menjar «fast food». Pensem que els MacDonaldis han estat recercats a tota l'Europa de l'Est com una penyora del seu alliberament...

Tot parlant de les influències rebudes, ja han anat sortint un bon nombre d'aportacions catalanes a la cultura universal.

Potser la més important fou la de Ramon Llull i del lul·lisme, a tota l'Europa dels segles XV i XVI i àdhuc més endavant. En les meves recerques, he pogut rastrejar la influència de Ramon Llull en la figura tan important de Bartolomé de las Casas i en la seva apologia de les «armes espirituals» en l'evangelització dels indis d'Amèrica, el que podríem anomenar la contribució catalana a la teologia de l'alliberament.

I fent un salt de sis segles, ens trobem que els artistes catalans han tingut un paper excepcional en la gestació de l'art modern: a Chicago, en aquella «this magnificent mile» de la Wisconsin Avenue, on hi ha la concentració més gran de marxants d'art de tota la terra, Gaudí, Picasso, Miró i Dalí són els noms que dominen, sense discussió. I Pau Casals va poder estrenar el seu *Pessebre* a la gran sala de les Nacions Unides a Nova York, mentre Raimon i Lluís Llach cantaven les seves cançons a l'Olimpia de París. Avui són nombroses les traduccions a l'alemany de Mercè Rodoreda. En el camp de les ciències, Esteve Terrades, Eduard Fontserè o Ramon Turró han assolit fama internacional. Com els metges oftalmòlegs de l'escola de Barcelona o el traumatòleg Dr. Trueta.

Vull acabar amb una nota encoratjadora pel que fa a la presència cultural de Catalunya en el món: sembla que els japonesos han trobat tan bonic el nostre costum de regalar un llibre i una rosa per Sant Jordi, que ens el volen imitar...

Caldria treure de tot el que hem dit les conseqüències que calen en funció de la tasca evangelitzadora de l'Església de Déu que és a Catalunya. Però, ara i ací, aqueixa no és la meva feina.

Ramon SUGRANYES DE FRANCH

Route de la Chenevière, 24

CH-1763 GRANGES-PACCOT (Fribourg-Suïssa)